







# ПЯТЫ З'ЕЗД ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ СЕМ ГАДОЎ ПОШУКАЎ І ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

М. А. БЛІШЧ



Беларускі мастацтва пэніслава цяжкаю страву — памер талентаў мастака Міхаіла Андрэвіча Блішча.  
Міхаіл Андрэвіч Блішч нарадзіўся ў 1917 годзе ў вёсцы Засла Рачыцкага раёна Гомельскай вобласці. Мастацкую адукацыю атрымаў у Віцебскім мастацкім вучылішчы, якое скончыў у 1938 годзе. Ужо тады прайшоўшы аўсім малады мастаком у Беларускі тэатр оперы і балета, Міхаіл Андрэвіч назаўсёды вылучыў і свой голасны кірунак творчасці. З тых часоў усе свае сілы, усе свой талент ён аддаў тэатру.  
Беларускі глядач добра памятае бліскучае аформленне Міхаіла Андрэвіча оперы «Алекса», «Дзятчына з Палесся», «Марынка», балеты «Дон-Кіхот», «Доктар Айбальт» і іншыя.  
Смерць забрала Міхаіла Андрэвіча ў росквіце яго творчых сіл.  
Яго глыбокае адданасць мастацтву, чупасць і спагадлівасць да саброяў і вялікая душэўная яснасць назаўсёды захаваюцца ў нашай памяці.  
ГРУПА ТАВАРЫШАЎ.

Міністэрства культуры БССР з глыбокім жалем паведамляе аб заўчаснай смерці вядомага беларускага мастака М. А. Блішча. А выказвае спачувальнае смуткі і боль.

## НОВЫЯ ТКАНЫНЫ

Мастакі Віцебскай швейнацкай фабрыкі Іван Баўтура і Уладзімір Вітко распрацоўваюць азімыя выдатныя тканіны. Распрацоўваў іх вырашчальца тканінаў і стэпелі беларускага нацыянальнага арнаменту і коларыту. Матэрыял тканін — паліліт, рэйс, ірэн-маранен і іншыя.  
Удзячы ўдзячнаму ў рэспубліцы асвойваецца для навінак мадэрна на тканіну новага друкарскага машына. Новыя малюны мастакоў неабходна будучы адрывацца на гэтай машыне.  
Ю. ДОКТАРАЎ.



Дзімітр Паўлюк Салімаўскі — інжынер і рэжысёр па лічбу Браслаўскай фабрыкі швейнак. Выбары фабрыкі прызначылі яго пэніслава, пасля чаго ён пераехаў у Віцебск. Дзімітр Паўлюк у час працы над фабрычным швейнакам — Беларускай здымкай.

## ЗІМБАЧАННЕ

13 маі  
Першая праграма. 11.00 — для вучняў другой зоркі «Ліубоў Грынька». Фільм-спектакль. Першая і другая зоркі «Ліубоў Грынька». «О!» і «Ц» (М. 15.30) — «Кані сонца». Кінаварыя. 15.30 — «Наша пошта». 16.30 — тэлевізійныя навіны. 17.00 — клуб тэлевізійных навінаў (М. 19.30) — «Дзеньціны пінгвіны». 18.00 — «Эстрада навінаў (М. 19.00) — «Святло і цені». 19.45 — заключныя навіны перадачы «Маскоўскія зоркі». Перадача з мусульманскай культуры імамі Г. Гіні-Біра. 20.00 — тэлевізійныя навіны (М. 22.00) — «Святло і цені». 22.00 — «На аглядачы». Рэжысёр — А. М. 1966 г. (М. 22.00) — на вярхоўных прасьбах. Вацкоўскі дом. Мастацкі фільм.

14 маі  
Першая праграма. 14.55 — праграма перадачы «Зіма». 15.30 — «Музычныя шыткі». 16.30 — «Лірычныя прасьбы». Да 50-годдзя дня нараджэння партызанскага героя Аляксея Кучынскага. 17.00 — клуб тэлевізійных навінаў (М. 19.30) — «Дзеньціны пінгвіны». 19.00 — тэлевізійныя навіны (М. 20.30) — першы тэлевізійны бокс. Паўфінал (М. 20.30) — «Вір». Мастацкі фільм. 22.00 — «На аглядачы». Паўтор перадачы ад 1 мая 1966 г.

15 маі  
Першая праграма. 8.55 — у дапамогу завочнікам. 9.55 — праграма перадачы «Святло і цені». Перадача з Львова. 10.30 — А. Юргеневіч «Восем дзён у маладзёвай вясняне». Праграма спекальна дзіцячых тэлевізійных студыяў Беларусі і тэлебачання. 11.50 — «Музычныя шыткі». 12.00 — «Лірычныя прасьбы». Да 50-годдзя дня нараджэння партызанскага героя Аляксея Кучынскага. 13.00 — для юнацтва. «Старт у навуку». Фільм на вучоўках. 13.50 — «Школа ігра на Арміі і Флоту». «Чырыны дасягні». 14.00 — «Лірычныя прасьбы». 14.50 — тэлевізійныя навіны (М. 16.10) — «Музычныя шыткі». 16.40 — «Пенсітар» (М. 17.20) — «Эстрада» (М. 19.00) — «Святло і цені». 19.45 — заключныя навіны перадачы «Маскоўскія зоркі». Перадача з мусульманскай культуры імамі Г. Гіні-Біра. 20.00 — тэлевізійныя навіны (М. 22.00) — «Святло і цені». 22.00 — «На аглядачы». Рэжысёр — А. М. 1966 г. (М. 22.00) — на вярхоўных прасьбах. Вацкоўскі дом. Мастацкі фільм.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.  
Рэдакцыйнае кіраўніцтва: З. І. АЗБУРГ, Г. М. БУРАЎ-КІН, А. І. БУТАКОЎ, К. П. ГЕДЭВІЧ, Т. А. ДУБ-КОВА, Г. М. ЗАГОРАДЗІ, В. У. ІВАШЫН, КАШКОВЭВІЧ, В. Б. ПАДЫГІН, П. М. МАКАЛІ, А. Н. МАРЦЫНОВІЧ, Р. К. САБАНКА (намеснік галоўнага рэдактара), І. А. САЛЕНКА, З. Ф. СТО-МА, М. Г. ТКАЧОЎ, Р. Р. ШЫРМА.  
«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.  
НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ:  
г. Мінск, вул. Захарэва, 19. Тэлефон: прыватны рэдакцыя — 3-24-61, намеснік галоўнага рэдактара — 3-25-25, аддзел адміністрацыі — 3-44-04, аддзел літаратуры — 3-21-53, аддзел мастацтва — 3-24-62, аддзел культуры — 3-22-04, аддзел інфармацыі — 3-44-04, нарэспубліканскага пункта ў Гомелі — 75-83, выдвецтва — 6-25-19, бухгалтэрыя — 6-97-44.  
«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР, Мінск.  
Друкерня выдвецтва «Звязда». Індрэкс 63856. АТ 02441.

## САДАКЛАД ІВАНА НАВУМЕНКІ

Барыса Сачанкі, Міхаіла Стральцова, Уладзіміра Караткевіча, Вячаслава Адамчыка, Івана Цыгрынава і іншых.

Раманы Мележа, бадай, найлепш выдзяляюць тэндэнцыю, якая выраза намяцілася ў нашай прозе, — тэндэнцыю да глыбіннага вывучэння жыцця з улікам яго складанай, супярэчлівай плыні, дэснага спалучэння грамадскага і асабістага, сацыяльнага і псіхалагічнага аналізу. Думаецца, што вобразы Васіля і Ганны належыць да ліку мапунментальных, запамінальных вобразаў нашай літаратуры, такіх, як фэдзееўскі Левінаў, фурмануўскі Чынаеў, шалахавыя Мележаў, Наталія і Аксінія, Міхаіл і Антоніў з «Новай зямлі» Ільіна Кітася, Міхаіл Тварышчэў з «Трэцяга пакалення» Кузьмы Чорнага.

Агульная воля такіх людзей, як старшыня райвыканком Алейка, прадухіляе трагедыю, якая нагала здарыцца з Васілём Далікам. Фармальна ён вінаваты: трапіўшы ў рукі да бандаўцаў, паказаў хату вяскована актывіста. А пачалачы, з пазіцыі класова-сацыяльнага, на якіх чэрдэ стаіць Алейка, такіх, як Васіль, нарэшце не пачаў іграць, перапытаў выхоўваць, бо, кажучы словамі Леніна, сацыялізм будзеца не арганізаваным, «чысценым» людзьмі, а і тымі таксама, норавы якіх спяганены праклятай прыватнай уласнасцю.

Раман І. Мележа, як і многія іншыя нашы лепшыя кнігі, сведчыць аб тым, што ў нашай прозе нарадзілася зусім натуральнае, зразумелае імяніне прайсці па дарогах, на якіх прайшоў наш народ у сваім рэвалюцыйным, творчым дзеянні, уласобіць у мастацкіх вобразах этапы станаўлення савецкага грамадства. Раман, у прыватнасці раман сацыяльнага, не можа не неслі ў сабе падыходы гісторыі. Для нараджэння досады раману патрэбны вялікія псіхалагічны дасягненні ўсёх жанраў, бо раман — гэтак сапраўды — як бы з'яўляецца іх сінтэзам.

Аб сталасці беларускай прозы гаворыць конны доборы твор. Раман А. Чарнышэвіча «Засценак Малаўнаў» прысвечаны паказу жыцця беларускай вёскі пачатку стагоддзя, тым парасткам сацыяльнай свядомасці і рэвалюцыйнага пратэсту, які спеў на самым дне беларускага жыцця-быцця.

Раман «На парозе будучыні» Мікола Лобан прывісціць падзеям імперыялістычнай вайны, Лютаўскай і Настрэціцкай рэвалюцыі на Беларусі.

Падзеям Кастрычніка на Беларусі прысвечаны раман І. Гурскага «Вецеў веку», гісторыка-рэвалюцыйнае апавяданне У. Мехавя.

Вельмі сучасны па гуанію, па канцэпцыі жыцця і літаратурнага героя раман Пільна Пестрава «Серадзіцкі». Ён пераказвае існае ў атмасферу пасляваеннага жыцця калгаснага будаўніцтва ў заходніх абласцях Беларусі.

Аб станаўленні новага савецкага жыцця ў заходніх абласцях Беларусі мы маем таксама добро, цікава напісаную апавесць Алясея Бажко «Поіныя вяршы». Трэба прызначыць, што беларуская проза апошніх гадоў сваёй традыцыйнай тэме — жыццю вёскі — удзяляла мала ўвагі. Твора, які б узяў прычыновавую новую праблему сённяшняй вёскі, стаў падазлей у літаратурным жыцці, няма ніводнага.

Праўда, з'явіліся добрыя апавесці Івана Шамякіна «Мост» і Івана Пташнінава «Лона», прысвечаныя падзеям пасляваеннага аднаўлення калгаснага жыцця. Са шчырай грамадзянскай зацікаўленасцю, востра, займалі напісаная апавесць Алясея Асіпенкі «Абжыты кут». Цікава харошым, трывожным паказам побачу сённяшняй вёскі апавесць А. Кулакоўскага «Тры зоркі». Ёсць апавяданні — нават нямаюць доўжы, напісаныя з сапраўдным мастацкім густам — шчыры Янік Брыль «Пад гоман вогнішча», «Івані старшыня прыехаў» Алены Васільевіч, «Калініншыя» Аркадыя Чарнышэвіча; апавяданні Алясея Кулакоўскага, Івана Пташнінава, Міколы Лускава, Міколы Ракітнага, Барыса Сачанкі, Івана Цыгрынава.

Вострыя, надзвычайныя пытанні жыцця калгаснага вёскі ўзнікаюць у сваіх нарысах «Зямляны вузлы» Ігнат Дуброўскі. Ёсць цікавыя нарысы Янік Сіпакова і Анатоля Кішчыкі, Веры Палтаран, Алясея Сінілава, Валодзіцы Панамарова, Барыса Стральцова, Сцяпана Кухарова, Вося, бадай, і ўсё з таго лешага, што прысвечана тэме вёскі. Калі б на гэтай літаратуры мы паспрабавалі складзіць уяўленне пра глыбінныя праблемы, якія адбываюцца ў сённяшнім калгасным і сацыяльным жыцці, у асаблівым жа ў атмасферы ўдзячнага ўдзялення праблемаў трапіліць асобныя моманты, праявы, выпадкі — але паласнай каршыні, значнага характару літаратура не стварыла.

ЧЫТАЮЧЫ матэрыялы XXIII з'езда ролнай партыі, конны з нас, відаць, адчуваў вялікую радасць і гонар. Як імкліва ў індустрыялізаваным напрамку развіцця наша краіна! Як на вачах сучаснікаў змяняюцца геаграфія, сацыяльны склад грамадства! Літаратура савецкай дзяржавы ў гэтым «імклівым» дзёме, да рухомым, зменлівым формам жыцця. Але лёгка нам угнацца ці цяжка, а сапраўды мастацкі твор нараджаецца толькі тады, калі пісьменнік ўмеў усвядоміць новыя тэндэнцыі жыцця, новыя заканамернасці, новае ў псіхцы свайго героя.

Духовны рост героя нашай літаратуры пачаўся разам з ростам чалавечай асобы, пашырэннем дыяпазону яе асабістай зацікаўленасці ў жыцці навакольнага свету. У рамане Івана Мележа «Людзі на балоце» і «Наваліца над полем» ёсць цікавы герой, вясковы кінабокс, грамадзей Андрэй Руды. Ён нікога не прымае на веру, імкнецца да ўсяго дайсці ўласным розумам. Нарэшце такога героя заканамерна, бо ў Куряні, закінутую палескую вёску, уварваўся вецеў веку, тых велізарных сацыяльных пераменаў, якія адбываюцца ў жыцці.

Існуе прамая сувязь паміж здольнасцю мастака ствараць тыповыя характары і глыбінёй яго ўласнай думкі, глыбінёй яго адчування навакольнага свету. Інтэлектуальна, эмацыянальна, маральна ўзброены герой пры ўмовах, што гэты герой жыць, інакшым чалавек. І ёсць гадоўля аднаго ідэяна-мастацкай вартасці твора.

Нашы пісьменнікі ўсё часцей пачынаюць пісаць пра горад, і гэта добра. Ад таго, як наша літаратура, сялянская па светадзучанню ў мінулае, справіцца з новымі эстэтычнымі пластамі, якія вылучае сучаснае, індустрыяльнае жыццё, у многім залежыць перспектыва яе далейшага развіцця.

Жыццё Мінска прысвечана сваю творчасцю Уладзімір Карпаў. Мацінцёй яго першы раман «За годом год». Другі раман — «Вясенняя ліўня», які адначала крытыка, стварае як бы «насустрэч» часу. 1957 годам дагуча пачатак пісьменніцкай работы, і ў падзеях гэтага года заваяваць сюжэт твора. На апошніх старонках па некаторых прыкметах назваецца 1960 год, і гэтай жа датай адначала завяршэнне пісьменніцкай работы над раманам.

Тэма горада — не абавязкова завод, рабочыя калектывы. Сёння, бадай, кожная кніга, якую мы напісалі ці пішам, не можа абмінуць тых вялікіх праблем, што адбываюцца ў жыцці. А мы часам нават не заўважаем, што герой нашых кніг — інтэлігент ці чалавек тэхнічнай прафесіі.

А. Кулакоўскага, апавесць Паўла Кавалёва «Лёныя Гром», апавесць Уладзіслава Яндзевіцкага «Хлопцы з другога корпусу», наб пераважна ў тым, што наша проза пайшла ў шырокае наступленне на эстэтычнае асвеценне новых пластоў жыцця.

Праўда, побач з дасягненнямі ёсць не менш істотныя пралкі. Далёка не ўсе творы даюць падставу для сур'ёзнай гаворкі пра героя нашай сучаснасці, чалавеча высокаінтэлектуальнага, з шырокім дыяпазонам запатрабаваўшы, думак, паучуць. Вельмі часта герой гэты залішне прыземлены, бедны духоўна. Тут узнікаюць цікавыя, на маю думку, акалічэнні. У імкненні намагацца пры вярнуць характар мы на літаратурным п'едэстале ўздзімаем іншы раз героя вельмі сярэдняга, ардынарнага, нашпигуваем яго ўсялякімі дабрачыннасцямі, а потым здзіўляемся, чаму наш герой не пігне на «стаючача». А ён проста налімаваецца пад цяжарам павешаных на яго добрых якасцяў. Гэта першая з'явілася. Другая датычыць нездольнасці некаторых нашых аўтараў вывесці свайго героя з нуднага кола будзённасці, бытавізму, прыземленага апісальніцтва.

З некаторай падставой можна гаварыць аб тым, што фактаграфія, прыземленасць з'яўляюцца пазунай пагардай для нашай прозы. «Сярэдні» герой вандруе па старонках многіх кніг. Бытапісальніцтва — рэч небагацая, зацікаўленасць пачытаў — сваёсабытнае раэакцыя на схематэчыня, ілюстрацыйнага трыбуна паліярэяга перыяду. Але, відаць, трэба адчуваць грань паміж мастацка паказаным бытам і прыземленым, натуралістычным апісальніцтвам.

Сярэдні, а то і проста слабы творы ў рэцэнзійным інакш захавальваюцца. Рэдка выступаюць з рэцэнзіямі старшыня, найбольш вопытныя пісьменнікі. Наша проза, якая так бурна і ў пэўным хораша развіваецца, мае вострую патрэбу ў крытычным асэнсаванні шляхоў далейшага развіцця.

У НАС, у беларускай прозе, харошы, моцны атрад апавядальнікаў. У нас ёсць майстры апавядання лірычнага, псіхалагічнага, бытавога, майстры навілы, ээ, эюда. Новымі цікавымі апавяданнямі парадваў Янік Брыль, які, апрача зборніка «Праціт размовы», выдўў кніжку літаратурных эцюдаў, замалеваў, думак з запіскай пісьменніцкай акалічэнняў «Імкненні сонечных промняў». Для апавяданняў Брыль характарна арганічнае спалучэнне лірызму і псіхалагізму, адрытай публіцыстычнай заастраснасці і глыбокай мастацкай назірчаснасці.

Са зборнікам апавяданняў «За акіянам», прысвечаным барыбам выдўўных калгаснальных народаў за сваё вывучэнне, норавам буржуазнага свету, выступіў старшыня наш прэзідыя, зачынальнік беларускага савецкага апавядання Міхаіс Лынькоў.

Новымі цікавымі творами парадваў майстры апавядання Мікола Лускаў, Янік Скрыган, Алена Васільевіч, Іван Грамовіч, Алясея Кулакоўскі. Зборнікі апавяданняў выпусцілі Яўген Васіленка, Мікола Ракітні, Мікола Ткачоў, Тарас Хадкевіч, Пільні Пестраў, Алясея Пальчэўскі, Уладзімір Караткевіч, Міхаіс Даніленка, Алясея Савіцкі. Пра асаблівасці пераважна глядзюць на сваё імя маладзёжных таварышч Міхаіс Стральцоў, Вячаслаў Адамчык, Іван Цыгрынаў.

Мне хочацца больш падрабязна сказаць пра работу маладзёжных праіскаў, бо ад таго, якія будуць працаваць у далейшым, у многім залежыць воблік нашай заўтрашняй літаратуры.

У Івана Пташнінава, які напісаў раман «Какая ў далёкіх Грыньях», добрую апавесць «Лона», бадай, самым значным дасягненнем з'яўляюцца апавяданні. У апошніх творах пісьменнік загаварыў ад імя свайго пакалення, дзятчына якога была абпаблена вайной, праходзіла ў цяжкіх умовах пасляваеннага вяскована жыцця. Выдатнае апавяданне «Алені» — яно найлепш характарызуе мастацкі дасягненні гэтага вельмі цікавага праіска. Пташнінаў — пісьменнік вельмі эмацыянальна, ён умеў схвапіць, стыпіць тысячы душэўных імпульсаў. Ідэя глыбіня думкі, гэта пэўным чынам зрукае сталежы пісьменніцкага ўсё ў атмасферы маральна-этычных пошукаў Барыса Сачанка. За апошнія гады выйшлі тры яго зборнікі, у часопісах надрукаваны дзве апавесці. У сваіх першых апавяданнях Б. Сачанка вельмі вольна «біяграфічны». Ён пераважае абпіраўся на ўласны вопыт, на перажытае, адчутае самім. У апавяданні «Дзік-бэззаяк», апавесць «Пакуль не развіццёцца» пісьменнік аднаклюдзіць ад вузкай сярэі дзіцячых і юнацкіх назірчанняў. Усё ж вярта скажа, што, зрабіўшы добро творчы пачатак, Сачанка, як паказваюць яго новыя творы, запінаўся на пэўным перавале. Яму неабходна зрабіць наступны крок — да прозы глебшых думак, паучуць, да героя багатай духоўнай арганізаванасці.

Добра шчырай паэтычнасцю зборнік Вячаслава Адамчыка «Міг бліскавіцы». Для Адамчыка характэрны харошы псіхалагічныя малюны, дакладнае слова, тонкая назірчаснасць. Характэрнае праіска і вольна ўвага да жыцця звычайных, «простых» людзей, да будніў іх побуту. У дупшы яго герояў штошчы нараджаецца, штошчы памірае, сёння яны лепшыя, чым былі ўчора і паўзучора.

Але і перад Адамчыкам стаіць задача не меней адказная, чым перад яго таварышамі па перу. Ён пачуў не дасягнуўшы вышын значных сацыяльных абавязуванняў, усё лічыць глядзюць на свет вачыма дзятчыны і юнацтва.

На рахунку Міхаіла Стральцова, бадай, найбольш дасягненні ў сэнсе стварэння вобраза высокаінтэлектуальнага героя «Градскога» жыцця. Пільна ён добры, ёмісты, з націскам на «бытавую» дэталю, апавяданні, з адліфтавымі, музычным, які ў вершы, сказам. Узор такіх апавяданняў — «Блакітны вецер». У апавяданні «Сэрца вачыць» білы Дон-Жуані Міхаіс Стральцоў у плане неспаспелай іроніі намагаўся воблік «прожытацкі» жыццё пустага, нікчэмнага чалавека, які ў сваё трыццаці гадоў усё яшчэ толькі абрацае зрабіць што-небудзь карыснае. Магчыма, пісьменнік криво пашкадаваў свайго героя, канца апавядання криво «ружовы» для тых абставін у якіх герой зааходзіўся.

Пра доборы творчыя магчымасці аўтара гаворыць зборнік Івана Цыгрынава «Іштукі ляцяць на волю». Дыяпазон пісьменніцка давол шырокі, лепшыя яго апавяданні, такія, як «Бульба», «Па дарозе дамоў», «Пра гадзі», «Ці бываюць у вярні ластаўкі?», вызначаюцца добрай мовай, псіхалагізмам, увагай да пытанняў грамадскага жыцця.

Аднак проза нашых маладзёжных таварышч павінна ўзяць новыя мастацкія вяршыні. Герой «тонкі», «інтэлігентны» адчуванняў, з якімі выдэстрамаваць у творах малады, часам недастаўлена з'яўляюцца з грамадскі, сацыяльна жыццём. Раман «Нельга збыць» Уладзіміра Караткевіча, пісьменнік вельмі талентавага, пераважна рамантычна па характары твора, мог бы стаць сур'ёзным адыбкітам нашай прозы, калі б аўтар сутынуў героя са значным грамадскім праблемамі, а не замінуў яго жыццё толькі ў сферы Інтэма-асабістай.

Ул. Караткевіч напісаў некалькі гістарычных апавесцяў, лепшая з якіх «Сіваа тэгіда», і першую кнігу раману «Каласы пад сярпом тваім» — пра паўстанне Кастуся Каліноўскага. Надрукаваны толькі часопісы, скорочаны варыянт першай кнігі раману, таму выносіць калячэную адынку твору, мусць, зарага. Хочацца жадаць пісьменніку поспехаў у далейшай рабоце, болейшай сацыяльна абгрунтаванасці паводнін герояў, глыбінша паказу тых сацыяльна-гістарычных сіл, якія дзейнічалі на Беларусі.

Вопыт савецкай літаратуры сведчыць — і гэта ў роўнай меры адносіцца як да старэйшых, так і да маладзёжных пісьменнікаў — што без шырокіх грамадскіх дарог-пуляў героя сур'ёзнай, «вялікай» прозы ў наш век герайчых адзінаціпна быць не можа.

ПІСАЦЬ пра вайну азначае маляваць не толькі чалавечыя характары, якія вельмі выразна прадуляюцца ў абставінах смяртэльнага бою, але — і гэта, мабыць, не меней важна — ствараць непаўторны вобраз часу. Вайна, а тым болей Айчынная вайна, у якой прымаў удзел усё народ, падпарадкавала сабе ўсе адчуванні, думкі савецкіх людзей, прайшла праз дзятчына, юнацтва, сталасць — праз усе пакаленні. У Айчынную вайну сутынуліся не толькі краіны, арміі, а два светы, дзве ідэалогіі. І сёння ваенная тэма — не толькі гісторыя.

Раманам «Сустрэчы на ростанях» Алясея Кулакоўскага завяршыў ваенную дыялогію. Ён жа напісаў апавесць «Гной шлях перад табою» — пра ўдзел славаў у беларускім партызанскім руху. Дыялогі «Партызанскі» напісаў Алясея Аламовіч. Да падзей акупацыі, народнага змагання з ворагам вярнуўся Уладзімір Карпаў у рамане «Наміг крывавыя берат», які, калі меркаваць на некалькіх масавых выданнях, карыстаецца поспехам у чытача. З цікавым раманам «Іштукі і гнёды», які нясе новы, не асвоены яшчэ літаратурны матэрыял, выступіў Янік Брыль. Пяць ваенных апавесцяў напісана Васілём Быкавым — «Жураўліны крык», «Трэця ракетка», «Зрада», «Альпійская балада» і «Мёртвы не баліць». «Пучанская Адысея» надрукаваў Алясея Карпока. З цікавым раманам «Выпрабаванне», які прысвечаны першым месцам Айчынянай вайны, выступіў Міхаіл Аляксееў. Ваенная апавесць «Блоце застаецца ў сэрцы» завяршае дыялогі Рамана Сабалянкі. Апавесць «Сарочы лёс» напісаў Рыгор Няхай. Апавесці, апавяданні пра вайну напісаны Янікам Брылём, Міколам Лускавым, Барысам Сачанкам, Іванам Цыгрынавым, Міхаісам Стральцовым, Яўгенам Васіленкам. Дакументальныя апавесці «Руні страляюць ва ўвон» і «Дарогі скрыжаліся ў Мінску» напісаў Іван Новікаў.

Творы, якія ўзнікалі на гарачых складах ваенных падаў аб у першае дзесяцігоддзе, як бы мелі на мэце паказаць перш за ўсё герайчы бок вайны, мужнасць, стойкасць, вышын подзвігу савецкага чалавека. Лепшыя з гэтых твораў (раман Міхаіс Лынькоў «Векнапомны дні», Івана Шамякіна «Глыбокая пільня», Міколы Ткачоў «Згуртаванасць», «Братэрства» і «Раха ў гарах» Т. Хадкевіча — вытрымалі праверку часам.

Творы, якія нарадзіліся ў апошні час, больш увагу сіроўваюць на паводзіны, духоўны свет радавога, азычайнага ўдзельніка вайны, на той, часам неспрымемны, будзённы бок вайны, без якога самая герайчная армія не выграе ніводнай бітвы. Больш гуманістычнае і пафас апошніх твораў прайшоў Алясея Кучынскага, які піша пра вайну, то мы павінны раскрыць пероку яе ўдзельніка. У гэтым сэнсе няма разарвана ланцуга паміж творами, якія напісаны ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе. І кнігамі апошніх гадоў. Пільна цікаваць апошніх ваенных твораў да лёсу звычайных, радавых людзей не азначае, што творы гэтыя выраваюцца тэмы высокага, герайчана.

Ярка, са шчырым лірычным паучэннем і глыбокім псіхалагізмам напісаны раман Янік Брыль «Іштукі і гнёды». У цэнтры гэтага твора, які нагадае патэтычную спаведзь, Алясея Руневіч, хлопцё з зааходнебеларускай вёскі, які трапіў пра ліхалецкі вайны ў нямецкі палон. У сваім рамане Янік Брыль паказвае аблічча «звычайнага» фашызму, асабліва небяспечнага, бо ён аблічча павучальнай сеткай тысячы і тысячы звычайных, «звычайных» людзей.

Раман Янік Брыль — сённяшняе высокай мастацкай культуры пісьменніцка. П'будаваны ён сваёсабыла: блысе усуденнае з ідэяльнай, развага, падлі думкі — з яркімі, эмацыянальна выпісанымі эцюдамі і карцінамі.

Дыялогі Алясея Аламовіча «Партызанскі», асабліва яе першая кніга — «Вайна пад страхам», з'явілася пэўным адрыццём у нашай прозе. Сапраўды, ніхто да Аламовіча гэтак поўна не паказаў таго багатага напалу трасты, драматызму, нібачай на першы погляд барыбось супроць фашызму, якая ішла пад знешчымі мірнымі страхамі звычайнага беларускага пасельца. Раман Аламовіча вызначаецца добрай псіхалагічнай культурай аўтара, аўтар умеў маляваць быт, шматгалосе жыццё.

«Пучанская Адысея» Алясея Карпока — шчыры, паэтычны твор, прадузіў і пераказчы. У ім няма буйных характараў, выключачы хіба вобраз героя Алясея Кучынскага, але карціны вайнавай і партызанскай барацьбы напісаны рукам старога, вопытнага майстра.

Цікавы раман «Вогненны азміт», прысвечаны першаму этапу партызанскай вайны, напісаў Алясея Аспенка.

Шырокую вядомасць сваім ваенным апавесцям заслужыў Васіль Быкаў. Мне найбольш падабаюцца ап